

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Корецька Дарія Сергіївна

**УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИМ
ВИХОВАННЯМ ПІДЛІТКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО
КЕРІВНИКА**

Спеціальність: 073 Менеджмент

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Управління закладом освіти»

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: д.п.н., професор **Коберник Олександр
Миколайович**

РЕЦЕНЗЕНТ: д.п.н., професор **Білецька Ірина Олександрівна**

Захист відбудеться 15 грудня 2022 року о 9.00 на засіданні ЕК кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИМ ВИХОВАННЯМ УЧНІВ	
1.1. Гуманізація освітнього процесу в контексті соціальних сподівань.....	7
1.2. Змістова характеристика особистісно орієнтованого підходу до виховання.....	13
1.3. Особливості управління особистісним становленням підлітків у контексті педагогіки партнерства школи і сім'ї.....	23
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИМ ВИХОВАННЯМ ПІДЛІТКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА	
2.1. Сучасний стан управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у педагогічній діяльності класних керівників.....	32
2.2. Обґрунтування шляхів удосконалення управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у системі виховної роботи класного керівника в контексті сучасних педагогічних вимог.....	45
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	92

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У контексті соціальних сподівань народжується нова парадигма освітньо-виховного процесу, що зумовлює перехід від формально-регламентувального до особистісно орієнтованого виховання. Згідно з Національною програмою виховання дітей та учнівської молоді в Україні найважливішою складовою розвитку суспільства та держави є морально-духовне становлення дітей та учнівської молоді, їхня підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності. Тому виховання на сучасному етапі розвитку суспільства покликане віддати пріоритети всебічному розвитку особистості, її життєвому та професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості відповідно до національних цінностей та в контексті інтеграції Української держави в Європейський простір.

В освітній галузі акцент переноситься на дитячу особистість, створення умов для її самореалізації й саморозкриття, вивчення можливостей. Саме тому сучасні вчителі з креативним мисленням та здатністю нести відповідальність за цілісний фізичний, інтелектуальний, соціальний та духовний розвиток зростаючої особистості на різних етапах її життєдіяльності надзвичайно потрібні сучасній школі. Такі педагоги глибоко знають свій предмет, мають ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, ерудицію, культуру, прагнення до творчості, розуміти дітей та взаємодіяти з ними.

Теоретико-методологічні основи особистісно орієнтованого підходу у психології та педагогіці визначені в наукових розвідках І. Беха, А. Бойко, Є. Бондаревської, О. Вишневського, А. Волинця, В. Грузинського, Б. Гершунського, О. Коберника, Ю. Орна, І. Осадченко, С. Подмазіна, В. Рибалки, В. Серикова, О. Сухомлинської, Г. Шевченко, Р. Шейєрмана, І. Якиманської та ін.

Індивідуально-особистісний підхід поданий у працях І. Кона, А. Маслоу, Є. Муньє, В. М'ясищева, К. Роджерса, Ю. Роттера, С. Рубінштейна, Г. Салівена, В. Семиченко, О. Спіркіна, Е. Фромма та ін.

Підготовці творчої особистості педагога як необхідної умови особистісно орієнтованого виховання школярів присвячені дослідження О. Акімової, В. Бойченко, Н. Гузій, В. Кан-Калика, В. Каплінського, Н. Кічук, М. Сметанського, С. Сисоевої, В. Шахова та ін. Великої ваги в цьому процесі набуває професійно-особистісна позиція класного керівника як безпосереднього реалізатора особистісно орієнтованого підходу до виховання (Є. Бачинська, І. Бех, О. Горшкова, О. Кірдан, О. Киричук, Б. Кобзар, С. Прищеп, Н. Савінова, Г. Селевко, І. Холковська, О. Шквир та ін.).

Особливо важливою є реалізація особистісно орієнтованого підходу в роботі з дітьми підліткового віку, адже саме в цей період в учнів виховується вміння аналізувати свої думки й переживання, зіставляти з ними власні вчинки. У підлітковому віці інтенсивно розвивається прагнення до самоствердження, з'являється хворобливе переживання неуспіху, зростає роль самооцінки в регуляції поведінки.

Нині увага науковців до проблем виховання підлітків посилюється, що й презентовано у вітчизняних дослідженнях (Н. Абдюкова, Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Божович, М. Боришевський, Б. Братусь, І. Булах, І. Коң, О. Лаврентьева, І. Чеснокова).

Не применшуючи цінності названих вище досліджень, ми змушені констатувати, що шляхи удосконалення процесу управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків недостатньо вивчені як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Відсутність системи наукових досліджень у цьому напрямі й гостра соціальна потреба у вчителях-вихователях, здатних самостійно, творчо проектувати систему виховної діяльності на гуманно-демократичних засадах у контексті реалізації загальнолюдських цінностей, зумовлює вибір теми кваліфікаційної роботи: «Управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у діяльності класного керівника».

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи удосконалення управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у діяльності класного керівника.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. Розкрити сутність особистісно орієнтованого підходу до виховання підлітків в контексті сучасних психолого-педагогічних теорій.
2. Визначити та охарактеризувати стан здійснення класними керівниками закладів загальної середньої освіти особистісно орієнтованого виховання підлітків.
3. Обґрунтувати шляхи удосконалення управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у системі роботи класного керівника.

Об'єкт дослідження: процес особистісно орієнтованого виховання учнів закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у діяльності класного керівника.

Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань використано комплекс взаємопов'язаних **методів** наукового дослідження: *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, класифікація, конкретизація, узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження, вивчення педагогічного досвіду, нормативних документів; *емпіричні:* спостереження, опитування, експертні оцінки, аналіз продуктів творчої діяльності учнів, педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі ЗЗСО Уманської СЗОШ №3. Загалом в дослідженні взяло участь 32 класних керівники, 86 підлітків та 20 батьків.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому розкрито сутність поняття «управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків» як така взаємодія суб'єктів виховного процесу, в якій особистість учня та особистість класного керівника є його рівноправними, зорієнтована на оптимальне особистісне самотворення вихованця-підлітка, розвитку його індивідуальної неповторності на основі вивчення ціннісних орієнтацій учня та структури його переконань, з урахуванням особливостей поведінкових стратегій вихованців і побудови відносин у системі «класний керівник – учень-підліток» на принципах співробітництва та свободи вибору; обґрунтовано шляхи удосконалення управління особистісно орієнтованим вихованням

підлітків у системі виховної роботи класного керівника (здійснення комплексного психолого-педагогічного діагностування суб'єктів виховного процесу; налагодження творчо-просвітницької взаємодії вчителя з батьківською громадою; забезпечення постійного професійно-особистісного самотворення класного керівника з метою гуманізації виховних стратегій).

Практичне значення одержаних результатів представлено розробленим діагностичним інструментарієм з метою вивчення індивідуальних особливостей дітей, особливостей розвитку класного колективу і внутрішньогрупових стосунків у ньому, визначення сімейного мікроклімату в родинях школярів підліткового віку, методичними порадами щодо організації педагогічного партнерства вчителя з батьківською громадою. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів та в системі професійного розвитку класних керівників.

Апробація результатів роботи здійснювалась на засіданнях проблемної групи, науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного вчителя: історія, теорія і практика» (Умань, 2022).

Основні результати дослідження висвітлено в 1 статті та 1 тезах.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 106 сторінок, основний зміст викладено на 84 сторінці.

ВИСНОВКИ

На підставі здобутих у процесі виконання кваліфікаційної роботи результатів сформульовано такі *висновки* дослідження:

1. Відповідно до радикальних змін державної освітньої політики в Україні закономірно посилюється інтерес науковців та практиків до пошуку шляхів гуманізації сучасної школи на основі інноваційних педагогічних технологій. Сьогодні суспільству конче необхідна новий тип освітнього процесу, в якому превалювання загальнолюдських цінностей над дидактичними реально забезпечить демократизацію та гуманізацію виховання молодих поколінь. Відмова від уніфікації та знеособлення освітньо-виховного процесу вимагає

від сучасного вчителя послідовної гуманізації стосунків з вихованцями і побудови системи виховної роботи на засадах дитиноцентризму.

2. Учні підліткового віку потребують особливої уваги з боку педагогів і батьків, оскільки перехідний період із дитинства до дорослості часто є достатньо драматичним, адже провокує серйозні труднощі у спілкуванні дітей та дорослих на основі виникнення протистояння і конфліктних ситуацій. Підлітки є особливою соціально-демографічною групою, поведінка якої безпосередньо зумовлена гостро вираженим пошуком власної ролі та місця в суспільстві. Тому успіх виховання учнів підліткового віку значною мірою залежить від характеру взаємодії педагога з вихованцями, від гнучкого врахування ним психофізіологічних особливостей та соціально-психологічних утворень, притаманних цій віковій категорії школярів – самоствердження, самовизначення, почуття дорослості, прагнення до самостійності тощо.

3. Класний керівник є тим учасником освітньо-виховного процесу, від позиції якого залежить успіх виховної роботи з учнями-підлітками. Класний керівник повинен добре орієнтуватися у вікових особливостях підлітків, уміти здійснювати психолого-педагогічну діагностику учнів і класного колективу; доречно користуватися отриманою інформацією, на основі конфіденційності, вправно використовувати сучасні виховні технології в організації педагогічного процесу. Важливого значення набуває вміння класного керівника працювати із сім'ями підлітків, забезпечуючи системну педагогізацію батьківської громади.

4. Результати теоретичного аналізу дозволяють тлумачити управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків як такий тип організації виховного процесу, в якому особистість учня та особистість класного керівника є його рівноправними суб'єктами, які паритетно взаємодіють з метою оптимального особистісного самотворення вихованця-підлітка, розвитку його індивідуальної неповторності на основі вивчення ціннісних орієнтацій учня та структури його переконань; з урахуванням особливостей поведінкових стратегій вихованців і

побудови відносин у системі «класний керівник – учень-підліток» на принципах співробітництва та свободи вибору.

5. У дослідженні виокремлено рівні управління класними керівниками особистісно орієнтованим вихованням учнів підліткового віку:

- Формальний рівень спостерігається у тих педагогів (15,6% респондентів), у класах яких комфортно себе почувають не більше третини учнів (у більшій частині учнів виявляється високий рівень тривожності, значна вербальна агресія). У більшості учнів спостерігається неадекватна самооцінка з переважаючою тенденцією до заниження. Соціально-психологічний клімат класного підліткового колективу під їхнім керівництвом несприятливий для творчої самореалізації підлітків. Колективи під керівництвом таких учителів не згуртовані, благополуччя стосунків у класному колективі низьке. Основна маса виховних заходів спланована формально та не системно. Класний керівник усвідомлює свої функції переважно як організаційну діяльність. морально-виховна діяльність обмежується нотаціями та менторськими інструкціями. Взаємодія з батьківською громадою практично відсутня, виявляється лише на рівні формальних батьківських зборів

- Частково-продуктивний рівень переважає у класних керівників (71,9% обстежених), у класах яких почувають себе комфортно до половини учнів (шкільна тривожність високого рівня спостерігається приблизно у третини класу; не більше половини учнів мають високий рівень почуття провини та підозрілості). Самооцінка в більшості учнів адекватна, в інших тенденція до заниження та завищення самооцінки спостерігається однаково. Соціально-психологічний клімат класного колективу нестабільний, залежить від настрою учнів-підлітків. Колектив має середні показники згуртованості, благополуччя стосунків у класному колективі на середньому рівні. Класні керівники приділяють максимальну увагу найкращим та найпроблемнішим учням класу, вивчають їх особистості, шукають шляхи до співпраці, будують взаємини з батьками. Про решту класу такий учитель має поверхове уявлення. З батьками цих учнів спілкується рідко. Контакти з батьками підлітків відбуваються загалом на батьківських зборах та в екстрених ситуаціях

- Перетворювальний рівень умовно об'єднує вчителів (12,5%), у класах яких високий рівень комфортності майже у всіх дітей (високий рівень тривожності не більший, ніж у чверті учнів, практично відсутня вербальна агресивність учнів, відсутня підозрілість). Самооцінка більшості учнів у таких класах адекватна або з тенденцією до завищення. Соціально-психологічний клімат класного колективу сприятливий для творчого саморозкриття особистості. Високий рівень згуртованості класу забезпечує благополуччя стосунків у класному колективі. Педагог охоплює увагою всіх учнів класу. Велика увага приділяється оцінно-діагностичній функції. Документація класних керівників цієї групи свідчить про те, що основою виховної роботи є орієнтація на становлення особистості учня, вияв і збагачення його внутрішніх потенцій та сил, схильностей, здібностей, інтересів. Планування виховних заходів передбачає попередню й підсумкову діагностику стану учнів чи учнівського колективу. Налагоджено плідну співпрацю з батьками. Спостерігається повне взаєморозуміння батьків з класним керівником. Це виявляється у прагненні батьків враховувати думку власної дитини, зрозуміти мотиви її вчинків.

7. На підставі проведеного теоретичного аналізу, а також результатів дослідження обґрунтовано шляхи удосконалення процесу управління особистісно орієнтованим вихованням підлітків у діяльності класного керівника: здійснення комплексного психолого-педагогічного діагностування суб'єктів виховного процесу; налагодження творчо-просвітницької взаємодії вчителя з батьківською громадою; забезпечення постійного особистісно-професійного самотворення класного керівника з метою гуманізації виховних. Здійснення психолого-педагогічного діагностування суб'єктів виховного процесу є можливим завдяки моніторингу виховних стратегій та результатів виховної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, який реалізується через систему діагностування особистісних показників підлітків, класного колективу, рівня педагогічної компетентності батьків, оцінювання показників реалізації класними керівниками особистісно орієнтованого виховання підлітків. Налагодження системної творчо-просвітницької взаємодії класного керівника з батьківською

громадою забезпечується організацією постійно діючої «Школи батьківської просвіти», діяльність якої передбачає організацію циклу занять для батьків підлітків упродовж навчального року за певним алгоритмом (аналітико-настановчий, просвітницько-діяльнісний, рефлексивно-аналітичний етапи). Ознайомлення батьківської громади із сучасними виховними технологіями та із системою виховної роботи класного керівника відбувається під час роботи клубу «Батьківські роздуми». Здійснення постійного професійно-особистісного самотворення класного керівника з метою гуманізації виховних стратегій уможливлене налагодженням процесу професійного вдосконалення вчителя на основі посилення особистісно-рефлексивного розуміння проблем підліткового віку. В цьому учителям допоможе оновлений зміст роботи шкільного методичного об'єднання класних керівників.